AD CLARISSIMOS

FERDINANDI IV.

REGIS NOSTRI

AULICOS THEOLOGOS

D. JO: FRANCISCUM CONFORTIUM

In Archilycœo Neapolitano Historiæ Sacræ & Profanæ ac Conciliorum Antecessorem,

ET

D. KILIANUM CARACCIOLUM

Congregationis Olivetanæ Abbatem

DISSERTATIO

THEOLOGICO-HISTORICO-CRITICA

FRANCISCI BUGLIARI

In qua callide a Semi-Arianis vulgata, & temere a pluribns credita fabella de voce Ὁμοούσιος a Patribus Antiochenis in caussa Pauli Samosateni proscripta confutatur: Unde Patres Nicæni levitatis, & imprudentiæ accusati a Stephano Curcellæo, & Joanne Clerico vindicantur, & Catholici Theologi a concilianda ἀντινομία utriusque Synodi liberantur.

JActanter potius, quam vere fuiſſe me loquutum, ut ex nova, quam protuli, opinione, mihi partam gloriam quærerem, non immerito ſubſpicabimini, ſapientiſſimi Judices, quum in reſponſione ad ſecundam partem theologicæ quæſtionis, quæ mihi reſolvenda fuit propoſita, legeritis, inſediſſe mihi animo vocabulum Ὁμούσιον a Patribus Antiochiæ adverſus Paulum Samoſatenum Synodice congregatis nec reprobatum, nec proſcriptum fuiſſe, ſed purum hoc putumque Semi-Arianorum fuiſſe commentum: Vix enim unus, aut alter, nec primi ſubſellii, & ignoti pene nominis Criticus (*a*) Gordium hunc nodum, infelici forſan eventu, Alexandri truncare gladio pertentavit; quum ex adverſo, ut illud diſſolverent, & Antiochenos cum Nicænis P.P. nec adverſa pugnare fronte, & ſar-

 tam

(a) Hi ſunt Prudentius Maranus de Divin. Jeſu Chriſti *lib.* 4. *cap.* 10., *& in Diſſert. de Semiarianis cap.* 7. *& Liberatus Faſſonius diſſert. de voce Homouſion.* Hos honoris, gratique animi cauſa nomino, quibuſque multa in hanc diſſertationem tranſlata accepta refero.

tam tectam utrosque servasse fidem propugnarent, contentis nervis elaborarunt fidei illi propugnatores acerrimi, veritatisque athletæ inexpugnabiles Magni Athanasius, Hilarius, Basilius, cæterique quarti sæculi P.P., nec defuerint nuperis hisce temporibus gravissimi Theologi, & emunctissimæ naris Critici, ut Petavius, Bullus, Alexander, Bertius, Lamius aliique tam ex nostris, quam ex Protestantium familia, qui ad eandem, ut dicitur, exornandam spartam adversus novos Arianos, Arianisque pejores Socinianos, horumque amasios Arminianos seu Remonstrantes, & Latitudinarios, præcipue Episcopium, Grotium, Curcelleum, Clericum, Sandium, Saurinum, Limborchium aliosque eadem loligine tinctos, nullum non moverint lapidem. Verum quot veritates, non in historicis tantum, sed in unaquaque scientiarum provincia, non quasi in Democriti puteo sepultæ, plurima latuere per sæcula, quas in lucem vel unius industria hominis protulit? Tentanda ideo & nobis est via qua laqueis inimicorum disruptis, & labyrintho funditus everso, aliquo tenus prodeamus, ut in posterum sit tutus incessus. Hinc est quod vos, ex ea, qua cæteris præfulgetis, justitiæ atque æquitatis laude, oratos enixe, atque exoratos velim, ne me ex solo novitatis tentamine culpatum, ut Lacedemonii Timotheum ex addita lyræ chorda, uti reum convictum indicta causa, e Theologorum exedris aqua, & igne interdictum eliminetis. Desertæ, fateor, jam pene, attamen nec de-

speratæ, nec deperditæ causæ prodeo patronus, ea fretus fiducia, quod appensis in sapientiæ vestræ trutina rationum momentis, quæ me vi ineluctabili eo tamquam ad veritatis centrum impulere, non solum causa non cadam, verum & vos, omnesque sanioris critices amatores in meam transibitis sententiam, & Κριτικώτατοι illi Nicænorum Comitiorum συκοφάνται vel adjuvante τοῦ ὁμουσίου gratia resipiscent, vel rubore perfusi saltem æternum obmutescent.

CAP. I.

Ordo quo in hac dissertatione progrediendum.

UT inroboratam communi consensione, longique temporis præscriptione munitam sententiam de voce ὁμούσιον a Proceribus Antiochenis proscripta e medio tollam, aliamque substituam, ne insolentiæ & audaciæ pœnas oppetam, scio opus mihi esse incumbere in primis ad certa argumenta, firmasque rationes adferenda, quarum momenta credulitatis vetustate robustæ pondus non æquiparent tantum, verum etiam elevent, superentque. Hoc feliciter, ut quæ sub manu succedunt, eventurum confido, si quod solemne est omnibus veritatis inquisitoribus effecero: hi enim, quum in dubium venerit, num aliqua propositio sit γνήσιος, ἢ νόθος, *genuinus an spurius* alicujus Auctoris, vel Collegii partus

nil in antecessum accuratiori judicio pensitant, quam, an ea propositio intrinseca probabilitate polleat, videlicet, an universo systemati, quod certo innotescat esse ejusdem, cohæreat, ex eoque tamquam necessaria, nec vi deducta, consequutio, prono alveo fluat: qui stylus, quæ methodus, qualis tenor vel in opinionibus proferendis, vel in sententiis sanciendis, vel in adversariis propulsandis fuerit: quæ sæculi indoles, qui mores, quæ ratio rerum agendarum, quis scientiarum adspectus, quale doctrinarum prædominium, quæ tandem fuerint Religiones, quibusque ritibus & formulis enunciatæ; numque hæc omnia congruant, vel disconveniant rei de qua agitur. Quod si historiæ alicujus veritas fuerit in dubium revocata, non omittunt statim diligentissime in examen revocare qui rei testes, num oculares, coævi, aut illius ætatis suppares; num probatæ fidei, aut intestabiles; num amore ducti veritatis, an φιλονεικίᾳ, & studio partium præoccupati, num tacuerint, qui quam maxime loqui debuissent, vel e re sua esset illud proferre, & proferendi sit oblata occasio; num tandem qui illud narrant prædes se veritatis dent, vel ex aliorum sententia nil morati historiæ leges utut narrata regerunt, ut inde extrinsecæ probabilitatis gradus metiantur. Hisce enim omnibus artis criticæ legibus examinata vulgari opinione super homousii condemnatione, sole clarius demonstrabo eam nec veram, nec verisimilem esse, ceu quæ omni probabilitate tam intrinseca, quam extrinseca est destituta, quum neque ex Pauli Samosateni impio systemate, neque ex Catholicorum de Trinitate doctrina, quaquaversum consideratis, deduci queat vocem illam debuisse, vel potuisse damnari; quinimmo ex jam recepto, inveterato, & sanctione munito usu individuam Trinitatem Personarum per vocem ὁμοούσιον exprimendi, tantum abfuisse ut Patres Antiocheni damnaverint, quin & amplexati vocem eam, & exosculati sint, & sacram dixerint. Desunt præterea testes legitimi, qui confictam a Semiarianis fabellam narrent. Quæ omnia sequentibus digesta capitibus innotescent.

C A P. II.

Ex narratione errorum Pauli Samosateni, totiusque impii systematis contextu non deducitur potuisse eum proferre Christum Patri ὁμοούσιον, imo affatim pernegare debuisse.

Paulus Samosatenus anno æræ Christianæ circiter 262., Valeriano, & Galieno Imperatoribus, malis artibus adeptum Antiochenum Episcopatum fastu rexit, libidinibus coinquinavit, eoque tandem arrogantiæ, & temeritatis devenit, ut Zenobiæ Palmyrenorum Reginæ Religione Judææ præsidio fretus, eamque ut demereretur, in cœlum superbum extollere caput non erubuerit, inque Deum, Christumque Domini execrandas evomere blasphe-

phemias impio ausu pertentaverint. Ut ad aures Episcoporum Orientis, Cleri Antiocheni, & bonorum omnium devenere nefandi errores, detestanda facinora exhorruere universi, sacroque perciti zelo, (ut, vel male sanum pastorem, ne totus grex contagio inficeretur, ad meliorem frugem reducerent, vel ne saltem de fide Sacrosancta in tanta Metropoli conclamaretur), varias undique orbis evocatorum Episcoporum synodos congregare non detrectarunt; sed vigilem eorum diligentiam, vaferrima, qua maxime callebat mendaciorum moliendorum arte versipellis Hæresiarcha semel iterumque fefellit *(a)*: donec in posteriori Antiocheno Episcoporum numerosissimo Concilio *(b)* a presbytero Melchione philosopho cum pri-

(a) Duo Antiochiæ Concilia adversus Samosatenum coacta plerique omnes adserunt Auctores. Joannes Harduinus contendit fuisse tria. Nobis sat erit quod secundum vocant plures, tertium Harduinus, nomine postremi indigitare.

(b) In eo enim convenere septuaginta Antistites, ut habet Athanasius de Synodis, ut vero Hilarius lib. pariter de Synodis scribit octuaginta; Quamquam Basilius Diaconus, aliique Monachi in libello, quem in Ephesino Concilio obtulerunt, centum & octuaginta recensent: Eusebius autem *lib. 7. Hist. Eccl. cap. 29.* πλείστων ὅσων ἐπισκόπων Synodum fuisse dicit, quod Valesius traducit, *innumerabilium fere Episcoporum*, sed fidelius vertisset, *quamplurimorum Episcoporum*. Hoc bona pace tanti Philologi adnotatum volui, nam *& quandoque bonus dormitat Homerus*. Et Valesius ipse, ad *Collectanea Con-*

primis erudito, & subtili Scholæ Antiochenæ Magistro impietatis, & hæreseos convictus, & ab eodem Concilio anathemate percussus ab Episcopatu dejectus est, suffecto ejus in locum Domno.

Non me latet in narratione nefandi Systematis variantes esse veteres scriptores, maximamque disputationum segetem nostris criticis reliquisse: At ego, quamvis in animum induxi meum eam revera esse Pauli sententiam, quam postremæ hujus Antiochenæ Synodi Patres in Epistola Synodica ad universalis Ecclesiæ Episcopos ab Eusebio Cæsariensi nobis servata, narrant; tamen, ne adversariis meis ullum subterfugium relinquatur, quoquo modo narratam in examen revocabo, si quando aliquam per rimam ὁμοούσιον illud inseri potuerit.

In confesso est apud omnes principem Samosatensis errorem fuisse, quod Jesus Christus e terra sit ortus, nec ante Mariam extiterit, purusque homo fuerit. Sic laudati Patres in Epist. cit. *Etenim*, inquiunt, *Filium*

Constantini, modestissime veniam petit, dicens: *Si forte peccat versio nostra, veniam nobis a lectore concedi æquum erit. Ex tot enim interpretibus, qui græcos libros latina lingua expresserunt, quotusquisque est, qui non quandoque sit lapsus? Mihi quidem is optimus interpres videri solet, qui rarissime peccat.* Et nos procul omni Grammaticorum supercillo *scimus*,

Et hanc veniam petimusque, damusque vicissim.

lium Dei e cælo descendisse nobiscum consi-
teri renuit , . . . neque id simplici assertio-
ne nostra, sed ex ipsis , quæ ad vos misimus,
gestis non semel declaratur : Maxime vero
ubi dicit Jesum Christum e terra ortum fuis-
se. Dein addunt ipsum, *prodito , atque eju-*
rato religionis nostræ mysterio , ad execran-
dam transgressum hæresim Artemæ . Artemas,
seu Artemon , Christum nudum hominem fuis-
se effutiit sæculo secundo . Eusebius *Hist. Eccl. lib. 7. cap. 27.* de eodem Paulo scribit : *Abjectam , & humilem nimis de Christo contra doctrinam Ecclesiasticam habebat opinionem , nempe quod solum communi natura erat cum homine præditus .* Idem constat ex Epiphanio *Hær. 63.*, Theodoreto *lib. 1. Hæretic. Fabul. cap. 8.* S. Augustino *lib. de Hæres. cap. 44.* & ex Epistola , quæ Dionysio Alexandrino tribuitur ad Paulum Samosatenum scripta . Ex hoc , qui dubio procul omni fuit nostri Hæresiarchæ , errore & puer , cui vixdum prima rationis crepundia illuxere , deducet Paulum , ut sibi constaret , Christum Patri ἑτεροούσιον , non ὁμοούσιον , *alienæ , non ejusdem naturæ*, contendere debuisse .

Sed reponet quis Magnum Athanasium in libro *de salutari adventu filii Dei* dicere : *Paulus Samosatensis Deum ex Virgine confitetur , Deum Nazarethi in lucem editum:* Et hunc forsan Deum Paulus Patri homousion vocabat . At talia reponens legat quod subdit laudatus Doctor immediate : *Et inde existendi primordium , regnique consequutum. Verbum tamen efficax e cælo , & sapientiam in eodem agnoscit , ac prædestinatione quidem ante sæcula fuisse putat ; sed Nazarethi primum extare cœpisse : ut unus supremus sit Deus Pater .* Huncine Deum minorum gentium , qui *aliquando non fuit , qui in tempore existere cœpit* , ὁμοούσιον , idest , ejusdem individuæ cum Patre naturæ dicere potuit Paulus ? An non potius cum Ario , ejusque gregalibus , eadem cum Samosatensi sentientibus , hanc vocem peste , aut angue pejus exhorrescere debuisse ? Peremptoria vox in Arianos τὸ ὁμοούσιον fuit , & peremptoria in Samosatenum , nec ab eo unquam , absque turpissima contradictione indigna Sophista viro (qualem se noster Zenobiæ Longini alumnæ multis editis scriptis commendaverat) proferenda , vel mussitanda .

Alii Scriptores, inter quos Jacobus Guillelmus Feverlinus in Dissertatione *de hæresi Pauli Samosateni* Gottingæ 1741 , in eam iverunt sententiam , ut crederent Hæreticum , de quo loquimur , præivisse Nestorio , effutiendo duas esse in Christo personas , & duos Filios Dei , eo ducti auctoritate Epistolæ S. Dionysio Alexandrino tributæ ad Paulum Samosatenum datæ , in qua sic eum alloquitur : *Dicis duas Hypostases esse , & duas personas unius & solius Christi , & duos Filios : unum natura Filium Dei , qui fuit ante sæcula , & unum καθ' ὁμωνυμίαν Christum , & filium David , qui non fuit ante , & fuit in tempore , & secundum beneplacitum Dei accepit no-*

nomen filii : sicut civitas accipit nomen Domini, & domus nomen ejus, qui eam ædificat. Hunc forsan Christum natum filium Dei, qui fuit ante sæcula, Patri ὁμοούσιον dixit Samosatenus? Nullam, crede mihi, nullam ex eo litem in Paulum intentassent Antiocheni Proceres, sicut nullam ex hoc capite Ephesini Concilii Patres in Nestorium intentarunt: Usu enim, Doctorum, & Conciliorum sanctionibus munito, receptissimum jam usque ab illis temporibus erat, tres subsistentes Personas in una individua natura, seu substantia per vocem ὁμοούσιον exprimendi, ut paulo post Cap. 4. demonstrabo.

Præterea, quis sanæ mentis sibi persuadeat Paulum Samosatensem Protheum illum versipelsem, qui

Omnia transformat se se in miracula rerum
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem,

tam ingenuo candore ἐνυπόστατον Dei Filium Patri consubstantialem fuisse confessum absque latitante sub melle veneno? Latitabat indubie, & quale venenum! Audi ex Leontio Lib. *de Sectis* act. 3: *Paulus autem Samosatenus subsistentem per se Dei sermonem in Christo fuisse non dicebat; sed volebat sermonem esse jussum quoddam, ac mandatum, hoc est jussit Deus (ut ipse loquebatur) fieri per illum hominem quod volebat; idque per illum condebat*. Audi sonorius ex Mario Mercatore, in Dissert. de XII *Anathe-*

ma-

matismis Nestorii: Paulus Samosatenus, qui fuit Antiochiæ Episcopus temporibus Aureliani Principis, verum est quidem, quod Christum communiter, ut cæteri, natum hominem ex utroque parente definit; Verbum autem Dei Patris, non substantivum, sed prolativum, vel imperativum sensit, atque pronunciavit; non, ut fides habet catholica, Verbum in substantia, vel essentia consubstantivum, idest ὁμοούσιον *Filium Dei Patris*. Audistin'? Tantum abfuit ut perfidus Hæresiarcha jussum illud, seu Sermonem prolativum dicere potuerit ὁμοούσιον, quin potius rotunde negavit subsistentem, substantivum, in essentia consubstantivum, idest negavit esse ὁμοούσιον. Quid igitur facto opus erat Antiochenis Patribus? Jubere potius, non vetare vocem ὁμοούσιον; quod fateare mecum, si sapis, oportet. Numne alia nostri Prothei systema imagine adpingitur, unde irrepere potuerit proscriptio illa? Ecce tibi illam, quam sciam, postremam.

Tandem alii Sabellianismum, unicum nempe Deum trinominem ab Hæresiarcha nostro propagatum fuisse volunt, quo pertinet Petavius *Dogmat. Theolog. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 6., Jablonski *de genuina Pauli Samosat. doctrina* Francofurti 1736., vel Photino, qui vix hilum distat a Sabellio, viam parasse adfirmant, adeoque ita negasse Trinitatem, ut nec speciem quidem illius admiserit, Christumque purum, ac nudum hominem esse docuerit; cujus opinionis est le Moyne *Var. Sacr. tom.*

2.,

2, Johannes Georg. Walch. *Hiſt. Eccl. Nov. Teſt.* eo ducti auctoritate S. Hilarii lib. *de Synodis* dicentis, *Solitarium, atque unicum ſibi eſſe Patrem, & Filium prædicabat,* (Paulus Samoſatenus) & S. Epiphanii Hæreſ. 65. *Eſt autem Pauli hæc opinio, Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unum eſſe Deum. Verbum Dei, ejuſque Spiritum ineſſe Deo perpetuo, ſicut hominis in corde proprium Verbum ineſſe cernimus. Filium Dei ſubſiſtentiam habere per ſe nullam, ſed in Deo ſubſiſtere. Ad hæc Dei Verbum in terras delapſum, in Jeſu, qui homo merus eſſet, habitaſſe. Ita unus, inquit ille, Deus eſt; neque aut Pater eſt Pater, aut Filius Filius, aut Spiritus Sanctus Spiritus eſt Sanctus. Immo vero Deus unus eſt Pater, hujus in ipſo Filius, ut eſt in homine Sermo.*

Sit quidem hæc Samoſateni ſententia: at quis ſanæ mentis credat impium hominem voce τοῦ ὁμοουσίου uti voluiſſe ut exinde Deum μονοπρόσωπον, *unius* individuæ *perſonæ* efficeret? Credat Judæus apella, non ego, nec qui velit ratiocinio uti: Nam, ut prætercam (quod docte animadvertit Stephanus le Moyne loco citato, & Laurentius Berti *de Theol. diſcipl. lib. 7. cap. 13.*) τὸ τῆς οὐσίας vocabulum ſuopte ingenio eſſentiam, & naturam ſignificare, quum & novitius in græca eruditione ſciat nomen eſſe verbale, a participio verbi ſubſtantivi εἰμὶ ductum, nullumque ante Pauli ætatem vel poſtea exemplum produci poſſe,

quo

quo oſtendatur ei vocabulo perſonæ notionem, & vim ſubjectam fuiſſe; ſcio enim Henricum Valeſium (*Adnot. ad Cap. 2. libri 1. Hiſt. Eccl. Euſebii, & adnot. ad Cap. 33. lib. 7.*, ubi de errore Berylli) contendere, contra quod fecerant Muſculus, & Chriſtophorſonus, eo loci τῆς οὐσίας vocem interpretandam eſſe pro perſona, nec vacat hic cum eo contentionis ſerram reciprocare, vel Euſebii ὀρθοδοξίαν, & in conſcribenda hiſtoria fidem in judicium vocare: Sed dixiſſe ſat erit τοῦ ὁμοουσίου vocem ad unicam perſonam indigitandam nec tranſlatam fuiſſe, nec transferri potuiſſe. Quis non me helleboro dignum judicabit, ſi mihi me conſubſtantialem dixero? Probe id intellexit S. Baſilius, qui Epiſt. 62., alias 300.: *Vox iſta* ὁμοούσιος, ait, *Sabellii impietatem corrigit; tollit enim hypoſtaſeos identitatem, perfectamque perſonarum notitiam inducit: non enim idem ipſe ſibi conſubſtantiale eſt, ſed alterum alteri*. Probe intellexit Ambroſius *lib. 3. de Fide Cap. 7.*: *Recte homouſion Patri Filium dicimus, quia verbo eo & Perſonarum diſtinctio, & naturæ unitas ſignificatur*. Longe igitur a vero diſtat Paulum ea de cauſa vocem homouſion adhibere potuiſſe ut trinitatem Perſonarum a Deo excluderet: Immo, ſi hoc reapſe fuit illius hæreſeos ſyſtema, debuiſſent Antiocheni Antiſtites voce τοῦ ὁμοουσίου illam perimere, ſicut eadem voce Sabellii eadem ſentientis impietas perimitur. Ex hac Paulini ſyſtematis, quodcumque tandem fuerit, analyſi, nemo impoſſibile

in

in eo Verbum Patri ὁμοούσιον dici potuisse mecum non fatebitur, nisi qui voluerit

Delphinum Sylvis appingere, & fluctibus aprum,
Vel geminum solem, & duplices ostendere Thebas.

C A P. III.

Veræ de Sacrosancta Trinitate doctrinæ ab Apostolis traditæ, & illibate a Patribus priorum trium sæculorum servatæ vox ὁμοούσιον nullimode adversatur, sed & illam significantius exprimit.

APostoli missi a Domino nostro Jesu Christo in mundum universum ut prædicarent Evangelium omni creaturæ, post acceptum in die Pentecostes Spiritum Sanctum, qui docuit eos omnem veritatem, nil aliud sensere, aut docuere homines, qui Christo nomen dabant in dies, quam Patrem esse Deum, Filium esse Deum, & Spiritum Sanctum esse Deum; hos tres tamen non tres Deos, sed unum numero esse Deum; quod idem est ac tria esse divina ἐνυπόστατα πρόσωπα (tres subsistentes, personas) quorum una esset numero natura, substantia, essentia. Hoc non inficiatur ipse adversarius noster Clericus (*Part. 1. Art. Crit. Sect. 1. Cap. 14. §. 10., & Part. 3. Art. Crit. Epist. 9.*) possetque, si opus esset, quod & passim

passim præstant omnes nostri Theologi, clarissimis Novi Fœderis testimoniis comprobari ad evidentiam.

Sed idem Clericus perfido, quo ducebatur, spiritu omnia susque deque vertendi, tam limpidum divinitus traditæ doctrinæ fontem, turbidum cœnosumque ex Platonicorum præsertim immixtione placitorum evasisse statim ac in rivulos est deductum autumat, perfricta fronte contendens trium priorum sæculorum Patres in ea fuisse hæresi, quæ tres in Divinitate naturas, easdemque diversas, atque impares comminiscitur. Clerico, aliisque Socinianis in hac Platonismi accusatione adstipulatur Brucker. *Hist. Critic. Philosoph.* ubi de Platonismo Patrum, de Ammonio Sacca, & fundata per eum Schola recentiorum Platonicorum; Mosheim dissertat. *de turbata per recentiores Platonicos Ecclesia*, & Comment. *de Rebus Christianorum ante Constantinum Magnum*. Dolet Dionysium Petavium (a Crellio forsan, opera Hugonis Grotii, quo cum amicissime utebatur Petavius, allucinatum, at injuria ad suas partes tractum a Socinianis) dolet, inquam, Petavium Tom. 1. *de Trinit.* Patrum loca cumulasse, quibus Arianis eos præivisse vano labore demonstrare conatur. Dolet Petavio adstipulari Petrum Danielem Huetium Abriacatuorum Episcopum in *Origenianis*, & nostrum Antonium Genuensem in opere postumo Theologiæ Christianæ, qui excusare potius, quam pro veritate defendere tot, tantosque Patres voluerunt.

 Nec

Nec hujus loci tamen, nec opus est ut nos hic pro venerandæ Antiquitatis ὀρθοδοξίᾳ certamen instituamus: rem mascule confecerunt non subsultoriis velitationibus, sed stataria pugna adversus prædictos Gregorius Bullus in *Defensione Fidei Nicænæ*, P. Thomasinus *Theol. Defin.*, Nicolaus Noury in *Apparatu ad Bibliothecam maximam Patrum*, Natalis Alexander passim in Dissert. ad Hist. Eccl. trium priorum sæculorum, Joannes Lami *Dissert. de recta Patrum Nicænorum fide*, Fratres Ballerini in Dissert. in qua S. Zenonis, & aliorum Antenicænorum Patrum formulæ a Petavii censura vindicantur, P. Baltus in *defensione Patrum Ecclesiæ ab accusatione Platonismi*, & nuperrime Fridericus Bruscher in opere *Ecclesiæ Christianæ post Apostolos Scriptorum antiquissimorum doctrina publica de Deo Trino, & de Jesu Christi persona*. Lipsiæ 1780., qui omnes penitos, rectosque non intellectorum Patrum sensus deprehendere; castam integramque venerabilium Christianæ Sapientiæ Antistitum fidem a calumniis manifestissimis vindicarunt; & cornicum oculos configentes unam, eandemque doctrinam perpetuo in Ecclesia viguisse clare, luculenterque comprobaverunt: Proindeque Sanctos illos Apostolorum auditores, horumque discipulos, & successores, qui, teste Apostolo Paulo ad Coloss. 2., *instructi erant in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, & agnitionem Dei Patris, & Christi Jesu; in quo sunt omnes thesauri*

Georgius

ri

ri sapientiæ, & scientiæ absconditi, nec hilum quidem a θεοπνεύστων, θεοδιδάκτων τε Magistrorum suorum sententia descivisse; nec se decipi *in sublimitate sermonum, nec per philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum*, ab eodem Apostolo monitos unquam sivisse: Sed, si quando ethnicorum philosophorum placita, ad ipsos gentiles confundendos adhiberent, ea defæcata ab omni sæculari inquinamento, non ab eis mutuari, sed jure optimo, ut a Sacris Christianorum libris corrasa, repetere, ac revindicare protestabantur.

Mihi in præsentia, quod e re mea est, sat erit adnotasse, I. veteres illos Christianæ sapientiæ sectatoros hujusmodi de Deo doctrinæ ab Apostolis receptæ tanta religione adhæsisse, ut, si qui sacrilego ore vel Dei substantiam scinderent, pluresque Deos prædicarent, (quod fecit Marcion Ponticus, Manes Persa, aliique) vel adeo essent unitati addicti, ut cum Praxea, Noeta, & Sabellio Trinitatem Personarum, aut cum Cerintho, Ebione, Artemone, Beryllo aliisque Christi divinitatem inficiarentur, eos summa detestatione exsecrati sint, diris omnibus devoverint, a Christianorum coetibus ejecerint, & spirituali deportatione damnatos extra Ecclesiæ fines, a cujus veritate, & doctrina desciverant, extorres miserabiliter exulare compulerint; eorumque memoriam, tamquam recti dogmatis eversorum, catholici nominis hostium, falsæ doctrinæ præco-

conum, pii omnes castique viri fuerint abominati. Hæc ignorare non potest quicumque vel a limine Ecclesiasticas literas salutaverit.

Alterum, quod adnotasse juvat, est veteres illos Patres hoc Theologiæ systema tamquam manu ab Apostolis traditum, tot Sanctorum Martyrum Sanguine obsignatum, tam anxia sollicitudine custodivisse, ut siquando ab Heterodoxorum, quod passim eveniebat, sophismatibus impetitum cernerent, ad Fidei sartum tectumque custodiendum depositum, nihil reliquum fecisse, omnique studio contendisse ut ea dissolverent, retruderent, dissiparent; verbaque, phrases, formulasque ad scripturarum, traditionumque amussim exactas, quibus significantius, consignantiusque rem omnem exprimerent, erroremque expugnarent, diligenter exquisivisse, et adhibuisse fidenter. Hinc est quod usque a primis illis felicissimis temporibus ad hoc Sacrosanctum Mysterium exprimendum vocibus usi sint (a): *Trinitatis Personarum, & Monarchiæ inseparabilis: Numeri sine divisione: Trinitatis annexæ in unitate simplici unius substantiæ non separatæ: Trium aliorum quidem a*

sei-

(a) Apud Theophilum Antiochenum lib. 2. ad Autolycum, Clem. Alexan. lib. 5. Stromat. Quintum Septimium Tertullianum adversus Praxeam, & adversus Marcionem, & Dionysium Romanorum Pontificem apud Athanasium lib. de doctrina synodi Nicænæ, Alexandrum Alexandrin. Epist. adversus Arium &c.

seipsis persona, non substantia; ad distinctionem, non ad divisionem: Monadis individuæ in Trinitate, & Trinitatis in Monadem contractæ: τριαδος ἀμερίστου, ἀχωρίστου, ἀδιαιρετου, ἀσχίστου, ἀσυγχυτου, ἀτρέπτου, ἀναλλοιώτου, *quæ nec separari, nec dividi, nec partiri, nec discindi, nec confundi, nec converti, nec mutari possit*; quæ palam omnibus, & editis in vulgus libris, prædicabant, ut & elegantissimus Lucianus, atheus ille hominum, divumque irrisor in Dialogo inscripto *Philopatridos* nomine in Christianorum Religionem impie jocatur, quod absurda crederet, ἓν ἐκ τριῶν, καὶ ἐξ ἑνὸς τρία, *unum a tribus, & ab uno tria.*

His præmonitis, me continere non possum quin exclamem, provocemque meos ἀνταγωνιστάς, ut prodeant, dicantque, qua in re huic systemati adversatur homousii vox? Cui ex damnatis erroribus favet? Cui ex receptis, adoptatisque ea ætate voci, phrasi, formulæ derogat, contradicit? Numnam non bene dicuntur unius ejusdem essentiæ Consubstantiales Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, qui, Apostolo Joanne teste *Epist.* 1. *Cap.* 5. *v.* 7., *tres unum sunt*? Numnam non bene convenit τὸ homousion cum aliqua ex mox allatis Patrum phrasibus, formulis, vocibus? Ego quidem non reperio, immo omnibus concinere aptissime, omnesque, ut res objectas speculo, repræsentare, & clarissimo compendio, tamquam in adamantino nucleo, comprehendere cerno evidenter, & cuique ani-

 mum

mum ad utrasque non præjudicatum adverten-
ti obvium fiet evidentissime. Numquid non aeque Unitarios, æque Duistas, et Polytheos perimit vox illa, qua posita, et Personarum Trinitas, quæ in unitate substantiæ conveniant, & substantiæ unitas, quæ individua sit, & tribus æque Personis communis, ut capite superiori cum Basilio adnotavimus, necessario sit admittenda?

Merito igitur utriusque oppositi erroris sectatoribus, Tritheistis nempe, & Antitrinitariis exosa hæc vox: *ut enim serpens*, clamat Epiphanius Hæres. 69., *bituminis odorem refugit, aut cervæ halitum, aut gagatis lapidis suffitum, sic Arius, & Sabellius illam veritatem, constantem Consubstantialis professionem exosam habent*. Præstat propterea pro hujus Capitis coronide hæc, aurea verba Marii Victorini *lib. 2. adversus Arium* exscribere: *Homousion vero magis ac magis teneatur, scribatur, dicatur, tractetur, in Ecclesiis omnibus prædicetur... Hæc fides Apostolorum, hæc fides Catholica: Hinc Ariani, hinc Hæretici vincuntur universi*.

CAP.

Jam inde usque a secundo æræ Christianæ sæculo, & frequentius tertio ineunte, & procedente usu Scriptorum, & Ecclesiæ auctoritate receptum est, ut unitas Essentiæ, seu substantiæ in divinis τῦ ὁμοȣσίȣ voce enunciaretur.

IN hoc ipso hujus Capitis vestibulo non possum non indignari Philippo Limborchio, & Sandio viris cæteroquin eruditissimis, sed professione Arminianis, qui a Nicænis demum Patribus vocem illam, toti retro antiquitati, si superis placet, ignotam, noviter conflatam protrudunt, & Magnum Athanasium in eam ivisse sententiam meretricia fronte dicere non erubescunt: Hi nempe serio agunt ut, in meridie ne videant, oculos claudant. Legissent ipsum Athanasium Epistola ad Afros, & reperiissent hæc signata verba: *Prisci Episcopi, qui ante annos fere centum & triginta, cum in magna urbe Roma, tum in nostra Civitate sederunt, eos, qui Filium Dei facturam esse dicerent, non autem Patri* ὁμοȣ́σιον (consubstantialem) *reprehenderant*. Legissent S. Gregorium Nazianzenum probitate, eruditione, & sapientia nec Athanasio secundum, qui in oratione 49. eam vocem qui vellet auferre, de *Evangelica*, & Apostolica fide, ac Patrum traditione

 au-

auferre dicit; eamque *Patres Apostolicos contra universas hæreses, quasi quendam obicem veritatis, qua omnes aditus pestiferæ doctrinæ obstruerent, catholica ratione posuisse*. Legissent saltem delicias suas, suarumque partium fautorem Eusebium Cæsariensem Epistola ad Cæsarienses post habita Nicæna Comitia scripta, quam refert Athanasius lib. *de Decretis Synod. Nic.*, & Theodoretus *Hist. Eccl. lib. 1. Cap. 13.* in ea enim sic suos alloquitur Eusebius: *Nonnullos etiam ex veteribus insignes Episcopos, & disertos Scriptores, in explicanda Patris, & Filii divinitate hoc vocabulo Consubstantialis usos esse cognovimus. Vocem igitur*, subdit e vestigio Theodoretus, *Consubstantialis novam non esse, nec a Patribus eo tempore congregatis primum excogitatam; sed jam olim a majoribus transmissam ad posteros, Eusebius aperte testatur.*

Sed, quinam fuere hi disertissimi scriptores de quibus loquitur Eusebius? Restim ducat Auctor libri, qui πιμανδρος (Pimander) inscribitur, & Mercurio Trismegisto diu tributus est, qui diserte Dei Filium Patri homousion appellat. Auctorem enim hunc Christianum fuisse hominem, nec longe post Apostolorum tempora vixisse, probat Petavius de *Trinit. lib. 1. Cap. 2. §. 3. & 4.*, & *Nat. Alex. Hist. Eccl. sæc. 2.*

Alter est Adamantius Origenes, cujus auctoritate (quid quid de ejus orthodoxia disputent eruditi) Athanasius perstringit Arianos; hujus, licet quamplurima opera edax tempo-

po-

porum vicissitudo nobis eripuerit, doctrinam tamen de Verbi Consubstantialitate a faucibus oblivionis eripuit S. Pamphilus, qui anno 308. in persecutione Galerii, Maximiani, et Maximini pro Christo strenue mortem oppetiit. Hic in Apologia, quam pro Origene adornavit, quicquid Origenes præclare de Dei Filio dixerat, colligens, ejusque obtrectatoribus objiciens, quamplurima ex ejusdem operibus loca producit, in quibus eandem, quam Patri, naturam Filio vindicat, & dignitatem, ac voce homousion utitur; immo Caput illud sic inscribit: *Quod* ὁμοούσιος *est cum Patre Filius, idest unius substantiæ*. Origeni subcenturiatur ejus assecla Theognostus, cujus pariter auctoritate ad confutandos Arianos Athanasius utitur. Dicant nunc Limborchius, & Sandius, num noviter Nicææ conflata vox? Dicant omnes mei ἀνταγονισταὶ, cur Pamphilus tanta cura homousion Origeni adserere studuit nondum elapsis quadraginta annis a postrema Synodo Antiochena, nisi vox illa esset tamquam tessera Catholicæ fidei, cujus propugnatorem acerrimum Adamantium a malevolorum calumniis S. Martyr vindicabat?

Qui tandem insignes illi, priscique Episcopi, qui τὸ ὁμοούσιον adoptarunt? Hi sunt Episcopi trium magnarum Præfecturarum, in quas Romanum Imperium, quod universum Orbem vocat Lucas Evangelista, dispescebatur; Romanus nempe, cum Occidentalibus; Alexandrinus cum Ægyptiis, Libycis, & Penta-

ta-

tapolitanis, & Orientalium Collegium in Metropoli Antiochiæ congregatum.

Quid magni feret hic tanto promissor hiatu! Spondes ne fidem tuam? quidni? lubentissime spondeo, & exsolvam in præsenti de primis, in sequenti vero Capite de Antiocheno verba facturus. Audi igitur historiam, a nemine adhuc in dubium vocatam, quam narrat nobis S. Athanasius *lib. de Synod. & Epist.* de sententia Dionysii Alexandrini contra Arianos. Circa annum 260. Pentapolitani S. Dionysium Alexandrinum, tamquam violatæ fidei reum, ad cognominis Dionysii Romani Pontificis tribunal detulerunt, quod in adhuc spirantem Sabellianam hæresim vehementius invectus, præsertim in Epistola ad Euphranorem, & Ammonium, Divinas Personas ad invicem non modo distinguere, verum etiam dividere videretur, *& rem creatam, nec Patri consubstantialem Filium adfirmaret*, ὡς λέγοντα ποίημα, καὶ μὴ ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ πατρί. Hac re audita Romanus Pontifex in urbe Episcoporum Concilium congregavit, *quæ Synodus Romæ coacta*, ait Athanasius, *rem indigne tulit; Romanus autem Episcopus omnium sententiam ad Dionysium gentilem suum perscripsit*. Quid ad hæc accusatus Dionysius? Non vocis novitatem, phrasis inconcinnitatem, sententiæ absurditatem, vel Ecclesiæ contrarium morem reclamare; sed prolixa evestigio ad illum data epistola, se calumnia impeti conqueritur, & qua parte Filium Patri consubstantialem negasse accusabatur, mendacii

dacii illatum sibi crimen coarguit. Nec multo post offusas nomini suo tenebras penitus dispersurus, quatuor aliis libris, (quibus Refutationis, & Apologiæ titulum indidit) ad eundem Pontificem missis, diligentius purgavit sese, & defendit; his verbis, ut est apud Athanasium cit. Epist., adversarios suos perstringens: *Deinde in congruis, & naturæ rei accomodatioribus magis sum immoratus, ac pluribus ea, quæ certioris erant fidei, exposui, variis excogitatis exemplis, quæ tibi in alia epistola scripsi, quibus eorum criminationem depuli, mendacemque ostendi, quæ ajebat, me Christum negare Deo esse consubstantialem.*

Ecquis, hac lecta historia, mecum non fatebitur tertio Ecclesiæ Sæculo τοῦ ὁμοουσίου vocabulum ad exprimendam essentiæ unitatem in divinis longe, lateque pervulgatum fuisse tum in Occidente, ubi Summus Pontifex, cum coacta suæ Diœcesis Synodo, doctrinam de Verbi consubstantialitate confirmavit, tum in Libya, unde Pentapolitæ Antistitem suum ex eo magnæ in Deum impietatis insimulant, cum denique in Ægypto, ubi Dionysius impactam sibi calumniam viriliter depulit, & de ὁμοουσίῳ tam illustre reliquit monumentum? Qui fieri igitur potuit Antiochenos Proceres, qui ad hæc ipsa Comitia Dionysium Alexandrinum invitaverant, & post habita Comitia litteras nominatim ad Dionysium Romanum Episcopum Maximum Dionysii Alexandrini successorem, & omnes totius orbis

Epi-

Episcopos misere, qui fieri potuit, inquam, ut vocem a tot Patribus tanto strepitu, & solemnitate consecratam proscripserint, repudiaverint? Nec vero est consentaneum, immo ab omni verisimilitudine abhorret, tot præclarissimos & sanctitate, & doctrina Antistites rem paucis ante annis in luce totius Ecclesiæ inter utrumque Dionysium gestam ignorasse; multoque magis a debita erga illos pietate, & observantia discessisse, damnantes quod isti ex veterum instituto sanciverant. Nemo enim, nisi hospes Christianarum antiquitatum, ignorare poterit hæc duo I. Scita, sanctionesque privatarum Synodorum per Encyclicas Epistolas omnibus Ecclesiis communicari solitas, quo ex omnium suffragiis unitas Ecclesiæ Universalis in doctrina, & moribus constaret, quoque ab una Ecclesia exsecrati ab omnibus devitarentur. II. in more positum veteres Patres a majoribus acceptas leges, ritus, consuetudines enixe fovisse, retinuisse adcurate, & religiosissime observasse; nihilque temere, ac sine exemplo, & auctoritate majorum sancitum voluisse.

Nec dubitare præterea sinunt, quin transacta hæc omnia ad aures Antrochenorum Patrum devenerint, litteræ Dionysii Alaxandrini ad universam Antiochenam Ecclesiam, & quæ ejusdem nomine feruntur ad Paulum Samosatenum datæ. Et de primis quidem non est quod dubitemus: de his enim acceptis meminere Patres Antiocheni in sæpius laudata Synodica, & Eusebius *Hist. lib. 6. cap. 27.*, nobis narrat, post exortam Samosatensis hære-

sim,

sim, quæ adversus Ecclesiæ doctrinam abjecte, & humiliter de Christo sentiebat, quasi is nihil supra communem hominum naturam habuisset, Dionysium Alexandriæ Episcopum rogatum ab Antiochenis ut ad Concilium veniret, adventum quidem suum distulisse, senectutem, & infirmitatem corporis causatum; cæterum, quid ipse de illa quæstione sentiret per epistolam indicasse. Hanc quidem Epistolam non habemus; at nemo, nisi cui sit sine pectore corpus, non conjicet quid responderit Alexandrinus Antistes ad quæstionem, de qua agebatur Antiochiæ; eadem nempe, quæ respoderat, adversus impactam sibi calumniam, in Epistola ad Dionysium Romanum, & in quatuor suæ Apologiæ libris; sententiam unanimi Occidentis, Ægypti, Libyæ, & Pentapolis Ecclesiarum consensu, ut fidei dogma, receptam, Christum non puram creaturam, sed esse Deo Patri *ὁμοούσιον consubstantialem*. De uno, eodemque numero fidei articulo utrobique quæstio agitabatur: Fides non alia uno, alia alio tempore, locove fides est; sed juxta illud vulgatissimum Tertulliani *fidei regula una omnino est, sola, immutabilis, & irreformabilis*. Non potuit igitur Dionysius (quod de tanto viro sui sæculi pietate, & sapientia facile principe vel levissime suspicari piaculum esset) nequivit variantes protulisse sententias. Et saltem hac via septuaginta viri Antiocheni rescivere de ὁμοουσίῳ; nec proinde fas sibi jusque esse præsumpsere vocem consensu tot Ecclesiarum, tot Sanctorum Episcoporum scri-

ptis

ptis consecratam profanam dicere.

Epistola ad Paulum Samosatenum missa, quam nomine Dionysii, & Compresbyterorum Ecclesiæ Alexandrinæ editam legimus apud Philippum Labbè *Tom. I. Concil.*, & in *Tom. XI. Bibliothecæ Sanctorum Patrum* una cum decem propositionibus Pauli Samosatensis, & Dionysii ad eas responsionibus, an ipsi Dionysio, an alicui potius, aut pluribus ex Antiochenis Patribus referenda sit accepta disputant eruditi. Dionysio fidenter adscribit Turrianus, qui eam latine reddidit, Baronius, Petavius, Alexander, aliique gravissimi scriptores: Sed Pagius, Caveus, & Fabricius alicui ex Episcopis, qui Antiochenis illis Comitiis interfuerunt, adjudicant, eo potissimum ducti momento, quod Patres Antiocheni in sua Synodica, sæpius a nobis laudata, *scripsisse*, ajunt, *Dionysium Antiochiam; sed erroris ducem nec salutare quidem dignatum esse; neque ad eum nominatim, verum ad universam Antiochenam Ecclesiam litteras suas direxisse*. At epistolæ, de qua agimus, auctor semel, aut iterum Paulo scripsisse dicit in hæc verba: *Rescripsimus ad ea, quæ prius scripsisti*: Utilissimum argumentum, quod mihi suadet eam Epistolam alicui ex postremæ Antiochenæ Synodi Patribus esse tribuendam, est exactissima analysis, quam facit super Pauli errore, qui tunc tandem innotuit, cum Melchio, habita cum eo disputatione, quid vere de Christo ejusque natura sentiret, compulit manifestare. Quod in ea ultima Synodo evenisse notum est.

Ve-

Verum, ne toties e via ad diverticula abeam, clarissimorum criticorum variantes sententias discutere supersedeo. Sat mihi erit ex eadem Epistola produxisse testimonium, quod causam pro me peremtorie definiet; Auctor enim ejus, uter tandem ille sit, appellat Dei Filium λόγον τȣ̃ πατρός, δι᾽ ȣ̃ τὰ πάντα ἐποίησεν ὁ πατὴρ, καὶ ὁμοȣ́σιον τῷ πατρὶ εἰρημένον ὑπὸ ἁγίων πατέρων, *verbum Patris, per quod omnia Pater fecit, & quod Sancti Patres consubstantialem Patri dixerunt*. Quid clarius? Cernis ut homousion adhibetur tamquam validissimum alexipharmacum ad vulnera sananda, quæ fidei a Samosateno venenato dente inflicta fuerant? Cernis ut hoc vocabulum non est noviter Nicææ conflatum, sed ipsorum consensione Patrum vel Antiochenorum, vel eorundem prædecessorum, roboratum? Quid ad hæc Crellius, Curcelleus, Clericus, Limborchius, Sandius? Quid Sociniani, Arminiani, Remonstrantes, Latitudinarii omnes?

Præterea animadvertas accuratius velim quod vel est Dionysii, cui inscribitur Epistola, & redit meum superius argumentum, innotuisse nempe Patribus Antiochenis tanti doctoris sensa, nec proinde hos ausos, cujus venerabantur memoriam, ejus exsecrasse sententiam; Vel est alicujus ex Proceribus Antiochiæ coactis in prioribus comitiis, & deducitur hanc fuisse in toto Oriente jam usu receptam Fidei formulam: dicit enim *Sanctos Patres verbum Patri homousion dixisse*. Patres autem, qui ibi interfuerunt, sunt apud Eusebium

(*loc.*

(*loc. cit. cap.* 28.) Firmilianus Cæsareæ Cappadocum, Gregorius, & Athenodorus fratres apud Pontum Episcopi, Helenus Tarsi, & Nicomas Iconii; Hymenæus Hierosolymorum, Theotecnus Cæsareæ illi finitimæ, Maximus Bostrensis, & sexcenti alii, qui una cum Presbyteris, & Diaconis eo confluxerunt. Et ulterius, non est cur vocem in eadem Pauli causa a prioribus adhibitam posteriores (qui plerique e priorum numero erant, ut Helenus, Nicomas, Hymenæus, Theotecnus, Maximus) eliminaverint, ut sibi ipsis certantia, quod monstruosissimum est, proferrent, & nec pes, nec caput uni responderet formæ, quod vel suspicari tantum nefas est de tanto consessu. Vel denique Epistola illa ab aliquibus posterioris Antiochenæ Synodi Patribus prodiit, & jam non est quod amplius disputemus: Homousion probatum est, non subpressum, non obliteratum, quod uberius, dilucidiusque sequens Caput demonstrabit.

CAP.

CAP. V.

Contestatio Cleri Constantinopalitani Ephesino Concilio Oecumenico III. tradita, & Mathema in ea productum directe conficiunt, Patres Antiochenos Christum Patri ὁμοούσιον ut fidei articulum decrevisse.

HUc usque adductæ conjecturæ satis quidem essent singulæ ex se se ad suadendum cuique pervicacissimo vocem ὁμοούσιον, nec debuisse, nec potuisse Antiochiæ proscribi; sed amplexari potius, & foveri. Verum non amplius in argumentationibus contexendis opus est immorari; facta, res ipsæ loquuntur. Antiocheni Præsules vocem illam perhonorifice dedicaverunt, in sacrasque publicas tabulas, in fidei nempe confessione adversus Samosatenum, ejusque impietatem edita, uno ore & consensione retulerunt. Ecce tibi illam ut prostat apud Joannem Harduinum Tom. I. Conc.: „ De Incarnatione Verbi Dei Filii Patris, decreta Episcoporum Anriochiæ congregatorum in Synodo, Expositio eiusdem Synodi ad Paulum Samosatenum: Confitemur Dominum nostrum Jesum Christum ex Patre quidem secundum spiritum ante sæcula genitum; novissimis vero temporibus ex virgine secundum carnem natum . . . Totum Deo homousion etiam cum corpore; Sed non secundum corpus Deo homousion; quemad-

„ madmodum neque secundum divinitatem ho-
„ minibus coessentialis est: est autem nobis
„ secundum carnem homousios etiam in di-
„ vinitate existens. Etenim quum illum se-
„ cundum spiritum Deo consubstantialem di-
„ cimus, non dicimus hominibus secundum
„ spiritum consubstantialem. Contra autem,
„ quum illum secundum carnem hominibus
„ consubstantialem prædicamus, non prædica-
„ mus illum secundum carnem Deo consub-
„ stantialem: Sicut enim secundum spiritum
„ nobis non est homousios; nam secundum
„ hoc Deo homousios est; ita vicissim Deo
„ secundum carnem consubstantialis non est:
„ secundum hanc autem nobis est consubstan-
„ tialis.

Hoc Mathema genuinum Antiochenæ Synodi postremæ fœtum esse dubitabit nemo, nisi qui Pyrrhonistica prurigine percitus omnia in re historica susque deque vertere malit (quales in hac caussa se præbent Valesius, Pagius, Fabricius, & Basnagius) quam

Cum tabulis animum censoris sumere honesti.

Verum enimvero, etsi Manuscriptum ex quo dicta formula nobis reliqua est, loco verborum ἐν Ἀντιοχείᾳ, *Antiochiæ*, habeat ἐν Νικαίᾳ *Nicææ*; attamen talem inscriptionem librariorum incuria, vel inscitia irrepsisse, levi paucarum litterarum mutatione, quis non videt? Hac ratione motus Theodorus Peltanus (in act. Ephes. Concil.) ita reddit, *Symbolum a Patribus Antiochenis ad Paulum Samosatenum*; illudque Cæsar Baronius, (ad an. 272.) Binius, Labbeus, le Moyne, aliique etiam ex heterodoxis scriptoribus, ut testatur Fabricius (in Biblioth. Græc. Tom. II.) Antiochenis Patribus meritissimo vindicant. Potuit præterea huic nominum mutationi occasio fuisse vulgo receptus error de homousio Antiochiæ exsecrato; unde veritatis inscii sequiorum sæculorum librarii, cum toties vocem illam in nostro Mathemate repetitam legerent, rati errorem in Codicibus irrepsisse, infelicissime *Antiochiæ* vocem in *Nicææ* commutarunt.

Et quidem hic mihi ingenua ipsorum adversariorum fides est postulanda, num sibi in animum inducere potuerint ut crederent duo symbola fidei super uno, eodemque numero religionis capite condidisse Nicænos Antistites? Numne, post editum adversus Arii impietatem symbolum, in quo sacrosancta Trinitatis, & Incarnationis mysteria satis dilucide, & concinne explicantur, aliquid caussæ fuit ut inaudita levitate indignaque tanto congressu actum agerent? Ulterius, cur Paulo Samosateno, qui a tot retro annis jam mortuus erat, ad tartara usque mittitur profitenda fidei forma? Paulicianorum adhuc spirabat hæresis, dicet Valesius, deque hac formula innuitur Can. XIX. Sed bona Valesii pace relegatur Canon, nec in eo aliud reperies, quam Paulicianos, & Cataphrygas, si ad Ecclesiam catholicam confugerent omnino esse rebaptizandos, quod, interprete D. Augustino de

Bapt. advers. Donatistas, formam baptismatis a Christo præscriptam immutassent: De reliquis Paulicianorum erroribus, sicut nec de Cataphrygum, quod jam proscripti essent, nec verbum quidem, nec vola, nec umbra.

Præterea legatur omnis quanta quanta est Ecclesiastica historia vetus, quotquot veteres de Nicæno Concilio meminere, vel Historiam ejus data opera scripsere, qualis est Gelasius Cyzicenus Cæsareæ in Palæstina Antistes, qui floruit circa annum 476., suamque Historiam tribus libris ex instituto scriptam desumptam fatetur ex antiquissimo libro, qui fuerat divini Dalmatii Cyzicenorum Metropolis Archiepiscopi; quales sunt duo anonymi, quorum primi summam Photius exhibuit in Bibliotheca Cod. 256., & secundum ex Codicibus Regio, & Seguriano Franciscus Combefisius in lucem græce & latine emisit: evoluantur Theodoretus, Socrates, Sozomenus, Evagrius: nullibi doctrinæ formulam Samosateno inscriptam, nec nisi unam fidei ecthesim reperies, quæ symboli Nicæni nomine ab universo catholico orbe singulis in Ecclesiis recitatur; a quo nemini Christiano desciscere, absque fidei desertione, licet: quodque cum omnibus Orthodoxis Doctoribus, & Catholicorum Conciliis tamquam fidei scutum adversus insurgentium hæreticorum insidias oppositum, & infallibilis veritatis normam ejusdem cum quatuor Evangeliis auctoritatis, veneramur.

Quid plura! Criticorum nostrorum scrupulos tandem dissipet, finemque controversiæ ponat son-

contestatio Cleri Constantinopolitani, quæ exstat in actis Concilii Ephesini Oecumenici tertii, scripta ejus Ecclesiæ nomine ab Eusebio tunc laico, qui postea Episcopus Dorylensis in Phrygia tantas partes pro catholica fide adversus Eutychetem gessit, tanta passus est in latrocinio Ephesino opera Dioscori, magnaque pars fuit Chalcedonensium Comitiorum. In hac igitur Contestatione, postquam dictum est de Nestorio, quod *similia saperet anathematizato Paulo Samosateno ante annos 160 ab orthodoxis Episcopis*, collatique sunt utriusque Hæresiarchæ errores, e vestigio subdit: *Ecce Nestorius consensit hæretico Paulo dicenti, alium esse Verbum, & alium Jesum Christum, & non esse unum, sicut recta prædicat fides. Propterea designavi tibi, o Zelota sanctæ fidei, & partem Mathematis Ecclesiæ Antiochenæ, ex qua etiam Christianorum vocabulum in primis habuimus: quia non novit alium, & alium Filium Dei; sed unum qui ante sæcula natus est, Deum ex Deo Patre*, ὁμοούσιον (*Consubstantialem*) *Patri, & eundem sub Augusto Cæsare ex Maria Virgine natum. Habet enim expressim Deum verum ex Deo vero consubstantialem Patri, per quem & sæcula creata sunt. & omnia facta*... & reliqua symboli jam narrati.

Hinc animadvertissent vellem nostri Critici, quod cuique sani judicii homini ex simplici hujus Contestationis lectione occurret, sententiam Eusebii, totiusque Ecclesiæ Constantino-

tinopolitanæ fuisse, quod, sicut Nestorius, ex collatis utrimque erroribus, eadem cum Paulo sentiebat, ita ex eadem sententia in Paulum lata, Mathemate nempe Antiocheno, desertæ fidei, & Religionis proditæ reus esset; ideoque parili pœna afficiendus, ut sicut Paulus ab Antiochenis, ita Nestorius ab Ephesinis Patribus omni dignitate exauctoratus ab Ecclesiarum totius Orbis finibus eliminaretur. Velim animadvertisset Valesius *in not. ad Euseb. lib. 7. cap.* 30. & ejus transcriptor Pagius (*Critic. ad Baron. ad ann. 272. num. VI.*) qui ex sola inscriptione *Νικαίας* conficiunt adversus Baronium Symbolum illud Nicænorum Patrum esse, num ab anno 430., quo celebrata sunt Oecumenica Ephesina Comitia, si subtrahantur anni 160., quot elapsa numerantur in nostra Contestatione ab emissa fidei professione, & lata in Samosatenum sententia, num inquam, reliquus sit annus 325., quo Nicææ synodus est habita; an potius annus 270. in quo postrema Antiochiæ? Vellem animadvertisset Albertus Fabricius, qui huic Mathemati opponit omnium silentium usque ad Ephesinum Concilium, idem in se belle retorqueri silentium; quum nullus omnino de eo Nicææ edito meminerit, quod superius adnotavimus. Mallem tandem cavisset Basnagius (*Annal. Eccles. Polit. ad an.* 169.) ne, ut nobis subspectum redderet symbolum nostrum, argumentum duceret ex voce homousion toties repetita in eodem symbolo, quæ tamen a Patribus Antiochenis jam

erat

erat proscripta: Ecquæ enim dialecticæ leges ferunt, ut, quod dubium, controversumque est, pro certo assumatur? Si non est hoc manifesta principii petitio, ut scholastici dicunt, quæ tandem erit?

Mirari quidem cuique suberit, cur lynceis, ad penitissima antiquitatum introspicienda, oculis præditi Critici homines hæc non viderint: sed duo vel maxime admirationem omnium in immensum augebunt. I. in Cleri Constantinopolitani Contestatione legitur Mathema illud esse Ecclesiæ Antiochenæ, *ex qua etiam Christianorum vocabulum in primis habuimus*. Quid ad hoc Critici nostri? Numquid irrepsisse mendum, & pro *Antiochenæ* reponendum *Nicænæ* dicent? Sic me Deus adjuvet, non dicent: Non enim Nicææ primum vocari Christiani, sed Antiochiæ cœpimus teste Luca Apostolo Actorum *cap.* 11. II. Venatici canes illi Valesius, Fabricius, Basnagius, Pagius ad eminus subodorandum nati vel apicum discrepantias in vetustis Auctoribus, debuissent saltem utriusque Symboli Nicæni nimirum, & ejus, quem propugnamus Patrum Antiochenorum, dicendi genus, totiusque scriptionis rationem, ac vim diligenter considerasse; nam ex styli, ordinisque dissimilitudine, & indole, utrumque ex eodem non manasse Concilio deprehendissent. Sed nihil horum: ut vulgarem errorem, de homousio Antiochiæ damnato, foverent tuerenturque, tenebras offundere veritati maluerunt, quam ad veritatis lumen oculos, ut cernerent, aperire.

His

His fretus rationibus tanta prodeo fiducia ad concludendum, Mathema illud Antiochenis esse Patribus adscribendum, ut si adhuc hanc vitam degerent nostri Contradictores, vel, si qua ope, possem eorum animas e tenebris evocare, eos, eos ipsos controversiæ judices appellarem, securus quod in meam essent transituri sententiam. Procul igitur a vero abest venerabiles illos Pontifices adversus Samosatenum congregatos homousii vocem ulla lege interdixisse, vel condemnasse; quinimmo, citra ullam dubitationis aleam, certum est acceptam a majoribus constanter, ut par erat, retinendam putasse, atque communibus suffragiis, sententiisque religiosissime consecrasse.

C A P. VI.

Narratio de ὁμοουσίῳ interdicto legitimis est destituta testibus: Semiariani eam confinxerunt: Athanasius, Hilarius, Basilius ei non suffragantur.

Bene habet: omni intrinseca caret probabilitate sententia, quam oppugnandam suscepimus; neque enim ex Samosateni systemate, neque ex Catholicorum de Trinitate doctrina sufficiens deduci ratio potuit, unde τὸ ὁμοούσιον proscriberetur. Et hic quidem meæ dissertationi finis ponendus, nec verbum amplius unum esset addendum: ea enim, quæ intrinseca probabilitate carent, nulla nec sex

sexcentorum testium adsertione effici poterit ut quam minima polleant verisimilitudine: nubes juratorum testium non mihi suadebit quod existit aliquod triangulum rotundum, aliquod corpus absolute leve, vel quod

Nil intra est oleam, nihil extra est in nuce duri

Sed quum res sit agenda mihi cum morosissimis vitilitigatoribus, ne quæ latebræ eorum secessui sint reliquæ, & narrationis hujus testes sunt examinandi; quos in tres constituam Classes 1. eorum, qui potuissent scire, & debuissent, vel maxime optavissent loqui, attamen nec scivere, nec sunt loquuti. 2. eorum, qui studio partium præoccupati τῇ φιλονεικίᾳ, non veritati inservientes, mendacii auctores fuerunt. 3. eorum tandem, qui ab his decepti, vel rem in examen non revocarunt, vel pie agentes, melioraque de adversariis sperantes, eam insuper habuerunt.

Heus tu! primam testium classem produc. Mutorum nempe, & elinguium? Illam ipsam. Eccam. Debuissent scire homousii condemnationem, ut scivere Pauli exauctorationem, ejusque hæresis detestationem, & Domni in ejus locum substitutionem, omnes, ad quos postremæ illius Antiochenæ synodi litteræ una cum Epistola Dionysii Alexandrini, & actis omnibus in synodo confectis, pervenere: hi fuerunt, ut narrat Eusebius lib. 7. cap. 30., Dionysius Romanus, Maximus Alexandrinus, & omnes per universum orbem Episcopi, Presbyteri, et Diaconi; & universa Ecclesia

Catholica, quæ sub cœlo erat. Numne omnes hi tacuere? Anne jocaris? Jocari in re tam seria non, nisi per summum flagitium, potest: Tacuerunt omnes hi, eorumque successores rem alto pressere silentio per solidos nonaginta annos, quot scilicet numerantur a dicto Antiocheno Concilio ad annum usque 358., quo Ancyræ Semiarianorum Conciliabulum habitum est. Proferant unum, si possunt, nostri antagonistæ, qui tota illa temporis intercapedine de proscripta voce *homousion* verbum fecerit: Et tamen non frigido prætereunda silentio res erat. Debuissent clamare, immo ad ravim usque reclamare omnes, ut sibi constarent, & usu receptam formulam, & christiana jampridem civitate donatam, juxta Ecclesiæ institutum, defenderent. Debuissent reclamare Pentapolitæ, qui tot, tantasque turbas paulo ante in proprium Metropolitam Dionysium excitaverant. Debuissent reclamare Ægyptii, quum suam, suique Antistitis sententiam reprobatam viderent. Reclamare debuisset Cathedra Petri cum Synodo totius Occidentis, quæ sua scita, jussaque super *Homousio*, ab Antiochenis mox rescissa, & antiquata conspiceret. Hoc silentium loquacissime, prolixeque pro *Homousio* loquitur: hæc taciturnitas *Homousii* caussam eloquentissime agit.

Mutorum classi adscribendi sunt Pauliciani, & Ariani quotquot fuere usque ad Ancyranum Latrocinium. Tamquam de parta victoria, & deleto adversus Paulum Samosatenum An-

Antiochiæ scripto chirographo, triumphassent, &, præ gestienti lætitia, ad cælum usque clamores extulissent Pauliciani post Nicæna Comitia, & homousion Symbolo insertum: attamen tacuerunt.

Quid Ariani? Hi rem sibi optatissimam nullo pacto dissimulassent (a): Nam quanto animi ardore, atque impetu certaverint ne τὸ ὁμοούσιον Nicænæ formulæ adderetur, nemo est, qui ignoret: Opponebant quod esset vox nova, & a divinis Litteris aliena; quod Marcionis, & Manichæi substantiæ discissionem saperet, quod ansa Sabellianorum accusationibus daretur, quod hominum captum, intelligentiamque transiliret: tot falsa, tot incongrua, tot sibi mutuum repugnantia, absurda, dicenda, tacenda opponebant, quæ non? Attamen fuisse hanc vocem Antiochiæ e medio sublatam, quod caussam eorum agebat strenue, tacuerunt: Num præ modestia impudentissimi homines? gerræ, germanæ gerræ: nondum fabella conflata erat.

Quid Eusebius Cæsariensis, quem condum pro-

(a) Implacabile Arianorum odium in vocem *Homousion* legesis apud Athanasium *lib. de Nicænæ Synodi contra Arianam hæresim decretis; Epist. ad Afros; de Synodo Arimini, & Seleuciæ*. Hilarium *lib. de Synod.* Epiphanium *Hæres. 69.* Marium Victorinum *in libris adversus Arium*. *Basilium Epist. 300.* Ambrosium *lib. de Fide*. Nazianzenum passim in Orationibus. Augustinum *lib. contra Sermon. Arian.* Socratem *Hist. lib. 1. cap. 6.* Sozomenum *lib. 3. cap. 28.* & alios sexcentos.

pronum habemus gestorum adversus Samosatenum Antiochiæ rerum seriem narrat, transcribit Epistolam illius Concilii; habuit præ oculis omnia acta; de vocis tamen illius proscriptione neque verbum, neque vestigium. Putasne, si quid reperiisset de capitali in *Homousion* sententia, dissimulasset Eusebius? Eusebius ne, qui in Nicæno Concilio suum in *Homousion* odium patefecit? qui Nicænæ fidei formulæ non subscripsit, nisi ficte, & fraudolenter ob Imperatoris metum: qui Constantinum Auctorem vocis facit, ut apud suos prætexeret suæ subscriptionis excusationem? qui Athanasio, Eustatho, aliisque *homousii* propugnatoribus quoad vixit inimicissimus fuit? Mihi crede non dissimulasset Eusebius: at tacuit quod quid diceret non habebat, nec dum sat bene concepta erat fabella, cui ipse vaferrimus dolorum structor Eusebius parabat cunabula, dum (ut subtilissime argumentatur Ecclesiasticorum Annalium Parens Cardinalis Baronius) fraudolenter Synodicam Epistolam Antiochenorum Antistitum mutilam nobis tradidit, Symbolumque eorundem, quod superiori capite eisdem adseruimus, consulto, ut ne Arianis noceret, subduxit, compressit, occultavit; dum, ne, Verbum Patri *homousion* ante Antiochenorum Comitiorum tempora Pontificis Romani, Occidentalium Episcoporum sententia, & Dionysii Alexandrini confessione, sancitum jam esse narraret, scribit in sua Historia Dionysium a Pentapolitis de crimine, nescio quo, apud Romanum

Episcopum postulatum fuisse, & quatuor se libris diligenter purgatum. Dic, amabo, cui bono tot molimina, tot technas, tot machinamenta, tot ambages, si ὁμοούσιον jam erat proscriptum? Quid opus erat per tortuosos gradiri anfractus, cui regia patebat via? Scilicet veritas tenebras odit: mendacium a filiis diaboli, qui est princeps tenebrarum hujus mundi, nondum bene contornatum erat. Taciturnitas nihilominus Eusebii, cæterorumque Arianorum, quæ subpostitia gravis erat sobole, mirum quantum meæ favet sententiæ, & qua optavissent loqui, & non sunt loquuti, & qua fraudolento silentio putidum cæteris mendacium propinare studuerunt.

A mutorum, & elinguium examine expediti, tempus est ut linguosi, & loquacissimi producantur testes: hi sunt Semiariani Ancyræ in Galatia congregati, qui omnium primi, in quadam Epistola *de Homousii, & Homoeusii expositione*, Consubstantialis vocabulum in posterioribus Antiochenis Comitiis proscriptum dixerunt. Sed nullam his fidem habendam esse plurima nos movent. I. Nemo ignorat vocem τοῦ ὁμοουσίου odiosam, planeque invisam Semiarianis fuisse, quum eo temeritatis devenerint, ut eam damnaverint, ejusque adsertores anathemate percusserint apud Epiphanium Hær. 13.: Εἴ τις ἐξουσίᾳ, καὶ οὐσίᾳ λέγων τὸν Πατέρα Πατέρα τοῦ Υἱοῦ ὁμοούσιον, ἢ ταυτοούσιον λέγοι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ἀνάθεμα ἔστω.: *Si quis Patrem potestate simul, & substantia Filii Patrem asserens consubstantialem, vel*

ejusdem cum Patre substantiæ Filium esse dicat, anathema sit. Ex hoc igitur capite Semiarianorum auctoritas concidit; *quis nesciat* (inquit apposite ad rem nostram Tullius *de Oratore lib. 1. cap. 15.*) *quis nesciat primam esse historiæ legem, ne quid falsi dicere audeas, deinde ne quid veri non audeas, ne qua suspicio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis?*

II. De re, quæ nonaginta ante annos evenerat, testari sublestæ fidei homines Semiariani non poterant, quum nec ipsi interfuisse Antiochenæ Synodo, nec ab his, qui interfuere, audivisse potuerint; opus igitur erat, ut suæ narrationi fidem conciliarent, testes produxisse, saltem ipsas Synodi litteras, vel decretum exscripsisse: at quosnam produxerunt? quidnam exscripserunt? Nullos, nihil: *quid igitur* (dicat pro me Augustinus *lib. de unitate Baptismi cap. 16.*), *laboramus nos probare assertionem nostram, si illi nec tenuiter probare conantur narrationem suam.*

III. Et novitius in foro novit, testium variantium non esse suscipiendas testificationes ex eo quod nullam faciant probationem, immo manifestum sint falsæ narrationis indicium. Quid Semiariani in causa nostra? Adversis narrant pugnantia frontibus: apud S. Hilarium enim *lib. de Synodis* dicunt Homousii vocem repudiatam Antiochiæ, quod ea Samosatenus unitatem personarum exprimeret: *Secundo quoque id addidistis, quod Patres nostri, quum Paulus Samosatenus hæreticus pronunciatus est, etiam Homousium repudiaverunt, quod per hanc unius essentiæ nuncupationem solitarium, atque unicum sibi esse Patrem, & Filium prædicabat.* Sed apud S. Athanasium *lib. de Synodis* non unitas personarum causa damnationis adfertur, sed quod sophistice Paulus exagitaret Consubstantialis vocem, tamquam ex ea nasceretur Trinitas divinarum substantiarum. Ecce tibi Sophismatis verba: *Si Christus non ex homine Deus factus est, ergo consubstantialis est Patri, atque hinc necesse est tres esse substantias, unam priorem, duas vero ex illa procedentes.* Totum e contra apud S. Basilium (*Epist. 52. editionis Maurinæ*) non Paulo talis argumentationis genus, sed Patribus Antiochenis tribuitur: *Dixerunt* (sermo est de Patribus Antiochenis) *voce consubstantialis notionem exhiberi substantiæ, & eorum, quæ ex substantia orta sunt, itaut divisa substantia iis, in quæ dividitur, consubstantialis appellationem conciliet.* Tandemque quod apud Athanasium Paulo, apud Basilium Antiochenis Patribus tribuitur, apud Hilarium Semiarianorum assertum, ne homousion adhiberetur, esse dicitur: *De homousio vero, quod est unius essentiæ* (sunt Hilarii verba ad Semiarianos directa loco citato) *tractantes, primum idcirco respuendum pronunciastis, quia per verbi hujus enunciationem Substantia prior intelligeretur, quam duo inter se partiti essent.* Inter omnes in vulgus prolatas a circulatoribus fabellas nec unam in omnium natio-

tionum omniumque temporum fastis reperii, quæ majori quam hæc male consarcinata narrationum inconstantia varietur. An igitur fides sit ei præstanda, vel potius inter aniles fabellas, aut impostorum commenta, ut mea fert opinio, sit amandanda, sincerus quisque veritatis amator judex esto.

Restat ut quanti valeat Athanasii, Basilii, & Hilarii auctoritas in hujus facti narratione expendamus. Nec dubium, tantum his concedi deberi, quantum pseudosynodo Ancyranæ: ab ea enim vel decepti, quod non crediderim, fuerunt, vel ei ut ad saniorem reducerent frugem indulgere in aliquibus voluerunt, quod obviam cuique fiet hæc animadvertenti. I. Triumviri illi nullum de supposita *homousii* condemnatione verbum fecerunt in his, quos ante infame illud Ancyræ habitum Conventiculum, conscripserant Libris: Athanasius enim facti eiusdem meminit in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ, quarum utraque anno 359 habita est, integro scilicet anno post Ancyranum Conventum. Ex Hilarii Pictaviensis operibus solus liber de Synodis est, in quo Antiocheni edicti deprehenduntur vestigia, & hunc librum post pseudosynodum illam conscripsit, quum in eo ex Canonibus Ancyræ præscriptis 12 recenseat, immo & Epistolam ab Ancyranis legatis Sirmium delatam commemorat. Basilius tandem ejusdem edicti reliquit memoriam in Epist. 52, alias 300, quam cum scripserit, ex Patrum Maurinorum sententia, ipsis sui Episcopatus ini-

initiis, sitque ipse renunciatus Cæsariensium Pontifex, auctore Labbeo, anno circiter 369, consequens est longe post Ancyranum Conventiculum editam fuisse. Etsi igitur hi tanti viri facti meminerint, quia tamen post divulgatam a Semiarianis fabulam meminere, non aliunde ad illos, quam ab his, facti hujus manavit cognitio.

II. Clarissimi Triumviri illi nullibi referunt se Antiochena acta, & in homousion sententiam legisse, vel a majoribus accepisse; sed ab adversariis objectam historiam ita concedunt, ut non tam illam exploratam, ac perspectam habere, quam humanitatis causa negare nolle videantur. Audi ut Athanasius alte denunciat se Concilii litteras non vidisse, factum adversariorum sermonibus circumferri, nolle tandem se obstinate contendere lib. mox. citato: *Quoniam autem* (*ut ipsi dicunt*) loquitur de Semiarianis (*nam epistola* (Antiochenæ Synodi) *penes me non fuit*) *qui Samosatenum damnarunt Episcopi, scripto tradidere Filium non esse consubstantialem Patri, ac demum ipsi pietatis, honorisque causa erga viros, qui hæc dixerunt, sic pro ea voce sunt affecti; operæ pretium fuit pie cum ipsis hac de re disserere*. Conjecturam deinde suam profert Athanasius super sensu, quo Antiochenos Proceres loquutos esse putabat, tum subdit: *Quod si Epistolæ, quam illos scripsisse dicunt, mihi copia fuisset, existimo me plures deprehensurum fuisse causas, cur beati illi ita scribere coacti sunt*. Vidistin, ut

ut a solis Semiarianis rei notitiam acceperit Athanasius? Adverte animum ad illa verba, *ipsi dicunt, epistola penes me non fuit, quam illos scripsisse dicunt, & pie cum ipsis dissere*, dein, an Athanasium ut hujus rei testem, vademque vocare possimus, ipse judex esto. Hilarium vero ex Semiarianorum litteris ab Ancyra scriptis, nec unquam ex ipsa Antiochenorum Procerum Epistola factum agnovisse ex ipsiusmet narratione citato libro de Synodis num. 81 manifesto apparet: *Epistolam, quam a vobis* (Semiarianos alloquitur) *de homousii, & de homoeusii expositione apud Sirmium Valens, & Ursacius, & Germinius poposcerunt, legi*, deinde, narrata Semiarianorum de duabus illis vocibus sententia, subdit: *secundo quoque id addidistis, quod Patres nostri, quum Paulus Samosatenus hæreticus pronunciatus est, etiam homousion repudiaverunt*. Non est igitur Hilarius hujus facti testis, sed Semiariani.

Quid Basilius? Basilius ex recepta per id temporis vulgo opinione loquitur, neque Antiochenas legisse litteras, neque ipsam rem satis pro merito ponderasse cuique universam ejus Epistolam perlegenti obvium erit: ut enim paulo ante adnotavimus, sophisma, quod Athanasius tribuit Samosateno, Hilarius Semiarianis, hic noster Antiochenis Patribus adscribit; quod si verum esset, Semiariani non sibi adscivissent, sed spe certæ victoriæ tantos Patres ut auctores laudassent. Hinc indicium su-

sumitur Basilium nec Ancyranas litteras, quas dubio procul legerat Athanasius, & Hilarius, legisse; sed vel alia forma ei a Semiarianis propinatum mendacium, vel vulgo ab iisdem promulgatum sequutum esse rumorem, quo nihil mobilius, nihil inconstantius, nihilque est a veritate alienius.

Prorsus igitur immerito ac sine causa confictæ homousii damnationis testes citantur triumviri illi egregii, totiusque technæ ædificium non nisi ruinosis, maleque materiatis Semiarianorum fundamentis innititur. Nulla propterea fides præstanda facto, quod nulli testium fide dignorum auctoritati innititur, nec coævorum, nec suppariorum, nec eorum qui potuissent & debuissent, nec eorum qui loqui vel maxime optavissent si potuissent; sed tandem in lucem producitur a suspectosissimæ fidei hominibus, si verum est, quod est verissimum, historicam probabilitatem a bonitate fontium unde emanat tamquam aurum ab igne æstimari.

Omnia hucusque adducta argumenta tam intrinseca, & ex ipsis caussæ visceribus (utroque nempe Systemate Pauliciano, & Catholico) deducta, quam extrinseca, & ex purissimis hausta Historiæ fontibus, ajentia partim, partimque negantia, ad evidentiam mihi suaserunt ut crederem firme, fidenterque edicerem, vocem ὁμοούσιον neque vetitam, neque proscriptam fuisse; quin potius præscriptam, sacramque jussam a Patribus Antiochenis. Est forsan in quo coecutierim, fuerimque lapsus. *Homo sum, humani nihil a me alienum puto*.

Vo-

Vobis, qui acutius cernitis, acriorique polletis judicio, me docilem futurum promitto, paratumque quæquæ meliora obtuleritis suspicere, amplexari, & fovere; tantum enim præ meo apud me vestrum præponderat judicium, ut ei me dedere gloriæ, lucroque apponam, possimque sincere, & absque ullo adsentationis fuco, quemque vestrum Auli Persii verbis compellare:

Scis ~~Sis~~ etenim justum gemina suspendere lance
Ancipitis libræ, rectum discernis, ubi inter
Curva subit, vel cum fallit pede regula varo.

Hæc Neapoli conscribebam postridie Kal. Maj. hujus anni MDCCXCI. die Sacra D. Athanasio Alexandrino, qui Anti-Homousianorum omnium flagellum idem & victima fuit, estque mihi, cunctisque calumnia impetitis præsentissimus Patronus, cuique me hancque meam qualemcumque lucubratiunculam D.D.D.

SE

Vobis, qui acutius cernitis, acriorique polletis judicio, me docilem futurum promitto, paratumque quæquæ meliora obtuleritis suspicere, amplexari, & fovere; tantum enim præ meo apud me vestrum præponderat judicium, ut ei me dedere gloriæ, lucroque apponam, possimque sincere, & absque ullo adsentationis fuco, quemque vestrum Auli Persii verbis compellare:

Scis etenim justum gemina suspendere lance
Ancipitis libræ, rectum discernis, ubi inter
Curva subit, vel cum fallit pede regula varo.

Hæc Neapoli conscribebam postridie Kal. Maj. hujus anni MDCCXCI. die Sacra D. Athanasio Alexandrino, qui Anti-Homousianorum omnium flagellum idem & victima fuit, estque mihi, cunctisque calumnia impetitis præsentissimus Patronus, cuique me hancque meam qualemcumque lucubratiunculam D.D.D.